

Direktiv till utredningen om ökad kontroll och ökad byråkratisering (2025)

SUHF:s förbundsårsamling beslutade i oktober 2022 om uppdrag och budget för expertgruppen för analys under 2023 – 2025. Expertgruppen har i uppdrag att ta fram analyser och översikter som utgår från behov identifierade inom högskolesektorn samt lämna förslag på lämpliga och realistiska politiska lösningar. Ambitionen är att dessa projekt ska leda till underlag som kan ge en fördjupad förståelse för och en mognare diskussion inom de utpekade områdena och fungera både som stöd för enskilda lärosätens förändringsarbeten samt som inspel till regering och riksdag.

I förbundsårsamlingens beslut pekas fyra områden särskilt ut:

1. Ändrad offentlighetsrättslig organisationsform
2. Ökad kontroll och ökad byråkratisering
3. Styrning av utbildningsutbudet
4. Ökat beroende av externa bidrag

Expertgruppen för analys har en budgetram 2023–2025 för att kunna genomföra dessa uppdrag och projekt samt ha kapacitet att hantera ytterligare frågor som tillkommer under perioden. Föreslagna projekt kan löpa under fler än ett år och innefatta olika delprojekt. Expertgruppen fördelar hur dessa medel används och bestämmer när och hur dessa projekt och delprojekt ska avrapportera. Expertgruppen ska löpande hålla SUHF:s styrelse uppdaterad.

De olika projekten inom expertgruppen för analys ska samverka och samarbeta med varandra. Projekten ska använda den kompetens och forskning som finns vid universitetet och högskolorna. I frågor som innehållsmässigt berör andra grupper inom SUHF ska arbetet i de olika projekten genomföras i samråd med dessa. De olika projekten ska även, när så är lämpligt, samverka med andra aktörer som gör analyser av högskolesektorns verksamhet.

Ökad kontroll och ökad byråkratisering

Projektet om ökad kontroll och ökad byråkratisering har utifrån sitt tidigare direktiv (Dnr SU-850-0010-22) genomfört en studie om hur styrningen och återrapporteringskrav gentemot lärosätena har utvecklats och ökat sedan 1993. Projektet granskade även vilka olika typer av konsekvenser dessa förändringar fått för universitet och högskolor.

Projektet har genomförts av Shirin Ahlbäck Öberg och Johan Boberg. I den första delrapporten, som presenterades i april 2024, kartlades den ökade kontrollen och den ökade byråkratiseringen av lärosätena mellan 1993 och 2023. Undersökningen visade framför allt att den generella lagstiftningen kopplad till olika politiska målsättningar hade ökat påtagligt. Dessa regelverk åtföljdes mycket sällan av ökade anslag utan blev uppdrag som fick finansieras genom anslagen till utbildning och forskning. I slutrapporten, som lades fram i september 2024, visade enkätstudier till förvaltningschefer och prefekter hur dessa regelverk och byråkratiska pålagor påtagligt påverkat lärosätenas arbete. Rapporten visade att den politiska styrningen ökat över tid och tagit alltmer tid och resurser i anspråk med allt större risk att skada utrymmet för kärnuppdraget. Samtidigt visade rapporten att lärosätena själva också bidrog till att öka det byråkratiska trycket inom lärosätena.

Utredningsuppdraget

Allt fler lagar har tillkommit som påverkar lärosätena. Antalet återrapporteringar och utvärderingar har stadigt ökat och blivit alltmer omfattande och komplexa. Alltmer kraft och resurser läggs vid lärosätena på att administrera alla de olika krav och förväntningar som ställs. Samtidigt som det externa trycket ökar genom nya politiska mål, lagar och uppdrag riskerar höga ambitioner inom lärosätena att därutöver ytterligare utöka trycket inom administrationen.

Detta projekt fortsätter att granska den ökande statliga kontrollen och byråkratiseringens effekter. Projektet ska bygga vidare på de tidigare rapporterna. Projektet ska även dra nytta av arbeten som görs i andra lärosätensnära sammanhang, exempelvis det arbete om byråkratiseringen som har initierats av nätverket för förvaltningschefer.

Projektet ska beskriva hur olika lärosäten handskas med de byråkratiska uppdragen och lyfta fram goda exempel hur dessa olika pålagor kan hanteras på ett effektivt sätt och på en rimlig nivå. Projektet ska diskutera och presentera konkreta exempel på hur lärosätena själva på bästa möjliga sätt kan handskas med den växande byråkratiseringen.

Utredningen ska närmare beskriva hur de generella lagstiftningarna för myndigheter riskerar att negativt påverka lärosätenas särart och akademiska frihet. Utredningen ska lyfta fram konkreta åtgärder som regeringen och externa myndigheter kan vidta för att minska de statliga universitetens och högskolornas administrativa börda.

Regeringen har gett ett sammanhållet uppdrag till UKÄ, UHR och VR att genomföra en kartläggning av utvärderingars inverkan på den administrativa bördan på universitet och högskolor. Kartläggningen ska inkludera en bedömning av vilka delar som har störst betydelse och förslag på hur den administrativa bördan kan minskas. Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) senast den 13 december 2024. Regeringen har därefter även gett ett uppdrag till Statskontoret att analysera konsekvenserna av administrativa uppgifter som lärosätena är skyldiga att utföra. Uppdraget ska redovisas i september 2025. Projektet ska följa dessa uppdrag och understödja de olika utförarna med underlag och kunskap.

Graden av kontroll är kopplad till nivån av tillit. En låg grad av tillit leder ofta till en ökad användning av kontrollåtgärder och uppföljningar. Projektet ska lämna förslag på hur nivån av tillit mellan regeringen och de statliga lärosätena kan förbättras och öka.

Detta uppdrag ska särskilt:

- Inhämta och sammanställa goda exempel på hur lärosäten jobbat med olika typer av lagar, uppdrag och byråkratiska pålagor.
- Lämna förslag hur lärosäten kan utveckla, effektivisera och förenkla sina interna processer som är kopplade till lagar, statlig kontroll och administrativa pålagor.
- Beskriva hur regeringen och externa myndigheter kan agera och vilka konkreta åtgärder som kan vidtas av dessa för att minska kontrollen och de statliga pålagorna.
- Lämna förslag hur ökad tillit mellan lärosäten och statsmakt kan uppnås.

Arbetet avrapporteras i form av rapporter till Expertgruppen för analys. Avrapporteringen kan ske genom en delrapport och en huvudrapport. Presentationer vid expertgruppens möten och vid seminarier eller workshops som SUHF anordnar ingår också i uppdraget. Utredningen börjar den 1 november och en slutlig rapport ska vara klar att lämna till tryckning senast den 15 augusti 2025.